

Introduktion til instrumentation

1. Besætning af en stemme

Inden for vokale og instrumentale ensembler kan den enkelte stemme være besat på tre forskellige måder: 1) solistisk besat, 2) to ens vokalister eller instrumentalister på samme stemme og 3) korisk besat (tre eller flere vokalister eller instrumentalister på samme stemme).

1.1 Generelt vedr. stemmens besætning

- Solistisk besatte stemmer anvendes selvsagt til solo melodiske passager. I ensemblesammenhæng synes det at give et mere fokuseret udtryk.
- To ens vokalister eller instrumenter på samme stemme giver melodien i den enkelte stemme en stærk intensitet, men er samtidig uhyre kritisk mht. til præcision i udførelsen: intonationsmæssigt (specielt i høje registre) og rytmisk.
- Korisk besatte stemmer giver melodien i den enkelte stemme ambient – og qua de mange instrumenter også fyldigt udtryk, men også et udtryk, der virker mindre fokuseret, – er ikke så kritisk mht. til præcision i udførelsen.

1.2 Besætning af stemmer i ensembler

1.2.1 Blæsere

1.2.1.1 Solistisk besatte stemmer.

I symfoniorkestret, i kammermusikkens mindre blæserensembler (fx blæserkvintet) samt i rytmisk musik (bigband samt alle andre mindre blæserbesætninger) en blæserstemmerne solistisk besat.

1.2.1.2 To ens instrumenter på samme stemme.

a) *I tutti passager.*

Bruges i tutti passager for opnåelse af stor volumen.

b) *Til solomelodi.*

Kan anvendes instrumentatorisk for opnåelse af besætningstypens klanglige kvalitet: et intenst udtryk. Fx Thad Jones: *Kids are pretty people*, t.9-16 (to tenorsaxofoner).

1.2.1.3 Korisk besatte stemmer.

I militær- og janitsharensambler samt i øvrigt i såkaldte harmoniorkestre anvendes i høj grad korisk besatte stemmer.

1.2.2 Slagtøj

Her anvendes solistiske besatte stemmer. Dog visse undtagelser: Fx militærorkestre o.lign.

1.2.3 Strenginstrumenter, bortset fra strygere

Her anvendes solistiske besatte stemmer.

1.2.4 Vokalensembler

I vokalmusik ses alle tre ovennævnte besætningstyper:

1.2.4.1 *Solistisk besat stemme.*

a) *Klassisk*

Duetter, terzetter og kvartetter i oratorier og operaer.

b) *Rytmske vokalensembler:*

Gospelkvartetter, Manhattan Transfer (blandet køn), Take Six (samme køn).

1.2.4.2 *To ens vokalister på samme stemme.*

Anvendes på for opnåelse af besætningstypens klanglige kvalitet: et intenst udtryk. Anvendes både til solomelodi - alm. i rytmisk musik, fx ABBA – og i mindre vokalensembler/kor (krævende).

1.2.4.3 *Korisk besatte stemmer.*

Alm. praksis i kor.

1.2.5 Strygere

Strygere anvendes i såvel solistiske som koriske besatte stemmer.

1.2.5.1 *Solistisk besat stemme.*

Anvendes inden for kammermusik: Strygekvartet, - trio, -kvintet etc.

1.2.5.2 *To ens instrumenter på samme stemme.*

Anvendes sjældent. Enkelte eksempler findes dog, fx: Ricard Strauss: *Metamorphosen for 23 solostrygere* rummer række eksempler på denne instrumentationstype.

1.2.5.3 *Korisk besatte stemmer*

Strygeorkester – symfoniorkester.

Stemmeomfang i kor.

The image displays four musical staves representing the vocal ranges of a choir: Soprano, Alto, Tenor, and Bass. Each staff shows a melodic line with a range of notes. The Soprano staff starts on a high note and goes up to a higher note. The Alto staff starts on a middle note and goes up to a higher note. The Tenor staff starts on a middle note and goes up to a higher note, with a flat symbol (b) next to the final note. The Bass staff starts on a low note and goes up to a higher note. A note on the Tenor staff is marked with a flat symbol (b) and the text "Bemærk nøglen!" (Note the key!).

2. Instrumenternes omfang

Mange instrumentations- og arrangementslærebøger indeholder oversigter over instrumenternes omfang og notation, således også Ingelf's *Lär av Mästerne*. Udover nedenstående oversigt i Fig. 71 ses en lidt mere omfattende oversigt s.151-152.

En indfaldsvinkel til at danne sig et overblik over alle de mange instrumenter, deres klanglige og funktionelle egenskaber samt deres omfang er selvsagt primært at lære de forskellige instrumentfamilier og deres medlemmer at kende.

Dernæst kan det være frugtbart at se omfanget af forskellige instrumenter noteret i et klaversystem, der kan sætte instrumenternes omfang i relation til hinanden – som fx i

Fig. 71. Omfang og notation af sax'er og trompet.

The figure displays musical notation for five instruments: Sopransaxofon, Altsaxofon, Tenorsaxofon, Barytonsaxofon, and Trompet. It is organized into two rows: 'Notation' and 'Omfang' (range). The notation row shows a single note on a treble clef staff for each instrument, with a sharp sign (#) above the note for the saxophones and a natural sign (no sharp) for the trumpet. The range row shows the full range of each instrument on a grand staff (treble and bass clefs). The Sopransaxofon range is from G4 to G6. The Altsaxofon range is from G3 to G6. The Tenorsaxofon range is from G2 to G6. The Barytonsaxofon range is from G1 to G6. The Trompet range is from G2 to G6.

2.1 Instrumenternes registermæssige karakteristik

I navnet på en lang række instrumenter indgår en henvisning til en vokal stemmetype – fx tenorsaxofon. Dette refererer direkte til instrumentets omfang inden for den pågældende instrumentfamilie, dvs. at fx tenorsaxofonens register groft kan siges at være det samme som tenorens (herrestemmen). I Fig. 71 ses, at sopransaxofonens register svarer til sopranstemmens, altsaxofonens register svarer til altstemmens etc. De instrumenter, hvis navne ikke henviser til en vokal stemmetype kan alligevel registermæssigt referere til en stemmetype - i Fig. 71 ses ligeledes, at trompetens register svarer til sopranstemmens.

Endvidere kan den vokal stemmetypes registerbetingende egenskaber (fx sopranstemmens manglende fylde under e¹ (grov generalisering)) i mange tilfælde overføres til de tilsvarende instrumenter. Dvs. at fx tenortrombonen besidder tenorstemmens registermæssige egenskaber.

2.1.1 Oversigt over en række gængse instrumenter

2.1.1.1 Træblæsere.

Fløjte:	Sopran
Obo:	Sopran
Engelskhorn:	alt
Klarinet:	alt (+ sopran – uregelmæssig af konstruktionsmæssige årsager – overblæser m. oktav + kvint).

Fagot: bas

2.1.1.2 Saxofoner

Jf. navnet! – dog:

Barytonsaxofon: bas

2.1.1.3 Messingblæsere.

Horn tenor (+ alt – uregelmæssig af konstruktionsmæssige årsager)

Trompet sopran

Trombone tenor

Bastrombone bas

Tuba bas (her findes en helt familie: althorn, euphonium (tenor) etc.)

2.1.1.4 Strygere.

Violin sopran

Viola alt

Cello bas (m. tenoragtige egenskaber)

Bas kontrabas (dvs. oktav unde bas)

2.1.2 Anvendelse

Ovenstående kan anvendes som en grov vejledning i den registermæssige anvendelse af forskellige instrumenter. De er absolut nødvendigt derudover at erhverve et nærmere kendskab til hvert enkelt instrument, som man ønsker at anvende i sin instrumentation.

2.2 Oversigt – supplerende litteratur

På side s.151-152 ses en oversigt over gängse instrumenters omfang og notation. Yderligere oplysninger kan søges fx hos Adler eller Kennan.

Instrumenternes omfang og transposition.

Transponerende instrumentfamilier.

I mange instrument-familier noteres instrumenterne ens, evt. med små variationer, men klinger i forskellige tonelejer: fløjte, obo, klarinet, fagot, saxofon, trompet. Ved notation af transponerende, ændres de faste fortegn i overensstemmelse med transpositionen (se eks. 5.4.1 - 5.4.5)

Skriver man for skole-orkestre eller amatører, bør man som tommelfingerregel holde sig en kvint under øvre grænse, og gerne en sekund eller terts over nedre grænse - (jvf. fløjte som bi-instrument)

Eks.5.4.1. Fløjter + obo

Diagram illustrating the notation for flutes and oboe. The top staff shows notes for piccolo, fløjte (C) (with 'hoved-instr.' and 'bi-instr.' labels), altfløjte (G), obo, and engelsk horn. The bottom staff shows the corresponding sounds (Klinger) for each instrument.

Eks.5.4.2. Klarinet + fagot

Diagram illustrating the notation for clarinets and bassoon. The top staff shows notes for Klarinet (B $\flat$), Klarinet (A), Basklarinet, Fagot, and Kontrafagot. The bottom staff shows the corresponding sounds (Klinger) for each instrument.

Eks.5.4.3. Saxofoner

Diagram illustrating the notation for saxophones. The top staff shows notes for Sopransax., Altsax., Tenorsax., Barytonsax., and Bassax. The bottom staff shows the corresponding sounds (Klinger) for each instrument.

Eks.5.4.4. Trompet + flugelhorn

Noteres: "normal" "højde-specialist" dæmper: cup harmon straight + bucket wah-wah ("plunger")

Klinger: (åben) (lukket)

omfang som "cup"-dæmper

Eks.5.4.5. Flugelhorn, Horn (Valdhorn), Trombone (Basun)

Flugelhorn Horn trombone: tuba

Noteres: horn (F) 1.+ 3. horn (F) 2.+ 4. tenor bas tuba

Klinger: + "sweet"-tb. "højde-specialist"

Utransponerende instrumentfamilier.

Denne gruppe instrumenter tæller bl.a. tromboner og tuba, de fleste strengeinstrumenter (dog undtaget kontrabas og guitar), samt det meste slagtøj/percussion med specifik tonehøjde. For visse af disse instrumenter er det almindeligt, at der bruges forskellige nøgler for at lette læsningen. Formålet med dette er at opnå, at noderne så vidt muligt kan noteres indenfor systemet. I bl.a. militærorkestre og brassbands, hvor alle mulige mutationer af instrumenter forekommer, ses specielle anvendelser af nøgler, f.eks. noteres en trombone her som en tenorsaxofon/basklarinet. Søg speciallitteratur for nærmere oplysninger!

2.2.2 Karakteren af de enkelte instrumenters forskellige registre

En karakteristik af instrumenternes klanglige egenskaber - specielt f.aa. instrumenternes forskellige registre - vil vel nok altid indeholde et mal af subjektivitet, som Fig. 72 kan illustrere.

Fig. 72. Rimsky-Korsakov's oversigt over trblesere.

Table B. Wind group.

These instruments give all chromatic intervals.

Instrument	Low	Middle	High	Very high
Piccolo.	Weak, whistling unusual	Soft, weak	clear, bright	whistling, piercing impossible
Flute.	Dull, whistling	Sweet, transparent	Clear, bright	Clear, whistling hardly possible
Bass Flute (Alto Fl. F, G).				unusual
Oboe	Rough, thick	Sweet, tick	liquid, penetrating	Very penetrating unusual
English Horn (Cor anglais, alto oboe F).				unusual
Small Clarinet (E $\flat$ - D).	Dark, sonorous	weak, dull	clear, silvery	bright, piercing unusual
Clarinet (B $\flat$ - A).	Low (chalumeau) Dark, sonorous	weak, dull	High (clairon) clear, silvery	bright, piercing unusual
Bass Clarinet (B $\flat$ - A).	Full, dark	dull	clear	bright unusual
Bassoon (Fagotto).	Full, rough	Mourning, dull	pale, soft	piercing hardly possible
Double bassoon (Contra-fagotto).	Full, rough	rough, dismal		unusual little used

Trbleserne er vel nok de mest uegale instrumenter, hvilket ogsa afspejles i Rimsky-Korsakov's klangkarakteristik for trblesernes forskellige registre.

3. Instrumentmæssig oversigt – *Lär av Mästarne*

Ingelf's *Lär av Mästarne* gennemgår kapitelvis forskellige satstyper, eksemplificeret ved en lang række nodeeksempler, der kan høres på den medfølgende CD.

Det er imidlertid også muligt at benytte satseksemplerne som en introduktion til en instrumentationslære, idet de demonstrerer brugen af de mest anvendte af symfoniorkestrets instrumenter inden for bogens repertoire.

Det skal understreges, at eksempelsamlingen ikke er fyldestgørende mht. at dække samtlige gængse instrumenter og jo heller ikke giver sig ud for at være en systematisk indføring i instrumentation. Men den kan tjene til få et grundlæggende kendskab til de instrumenter, der præsenteres – i forskellige kombinationer og registre.

Her følger en oversigt over eksempler, bygget op efter en instrumentmæssig systematik, med henvisninger til dels bogen, dels CD'en.

Henvisning:

I bogen: På CD'en:
side ex. track index

3.1 Træblæsere

3.1.1 Blokfløjte

29	3	6	3	Carl Nielsen: Allegretto
31	(1	6	3)	Carl Nielsen: Allegretto

3.1.2 Fløjte

19	1	1	1	J. S. Bach: Brandenburgkoncert nr 4
19	4	1	5	Carl Nielsen: Kvintet, III Var. X
49	1	15	1	Mozart: Fløjtkvartet (KV 298)
63	2	22	2	Mozart: Fløjtkoncert, II (KV 314)
69	1	24	1	Grieg: Peer Gynt, Morgonstämning
113	4	45	4	Tjajkovskij: Tårnrosa, Désiré et de la Fée des Lilas

3.1.3 Obo

25	2	4	2	Sibelius: Kareliasuiten, Ballade
25	3	5	2	Mozart: Symf. nr 40, trio
51	1-2	17	1	Tjajkovskij: Svanesoen, Pas de trois II
75	2	25	2	Tjajkovskij: Svansjon, nr 1 Scène
83	2	30	2	Schubert: Symfoni nr 2, Trio
107	5	42	5	Grieg: Norske danse Op. 35
115	2	46	2	Tjajkovskij: Symfoni nr 5, II
119	2	49	2	Tjajkovskij: Manfred, III

3.1.4 Engelskhorn

21	1	2		Dvorák: Symfoni nr 9, 11
----	---	---	--	--------------------------

3.1.5 Klarinet

53	5	18	5	Tjajkovskij: Symfoni nr 1, I
57	3	19	3	Brahms: Klarinetkvintet, IV
59	3	20	2	Mozart: Divertimento nr 1, Menuet (KV 229)
61	1	21	1	Mozart: Serenade (KV 375), 111
63	1	22	1	Mozart: Klarinetkvintet, I
63	3	22	3	Mozart: Divertimento nr 2, Rondo (KV 229)
82	c)	29	2	Mozart: Klarinetkvintet, II
95	4	36	4	Mozart: Klarinetkoncert, II
103	2	39	2	Mozart: Divertimento nr. 4, Menuet (KV Anh. 229)
113	2	45	2	Brahms: Klarinetkvintet, IV

3.1.6 Fagot

35 1 9 1 Tjajkovskij: Symfoni nr 4, II

3.1.7 Træblæsere, blandet

33 1 8 Mozart: Figaros bryllup, Nr 11 Canzona

41 1 11 1 Mozart: Serenade nr 12, II

50 3 16 3 Tjajkovskij: Svanesøen, nr 3

105 1 40 1 Tjajkovskij: Symfoni nr. 2, II

117 3 47 3 Mozart: Pianokonzert nr. 17, III

3.1.7.1 Obo (+ engelskhorn) + fagot

- alle dobbelt rørbladede

41 3 11 2 Mozart: Divertimento nr 3, Andante grazioso (KV 166)

43 1 12 1 Mozart: Serenade nr 12, IV

51 3 17 2 Haydn: London trios nr 1, II

65 4 23 3 Haydn: Symfoni nr 92, II

91 1 34 1 Mozart: Serenade n. 12, IV (KV388)

91 3 34 3 Mozart: Divertimento nr. 9, Andante grazioso (KV 240)

3.1.7.2 Fløjte + obo.

79 1 27 1 Dvorák: Symfoni nr 8, III (unison)

109 1 43 1 Haydn: Symfoni nr. 97, II

113 3 45 3 Tjajkovskij: Symfoni nr 1, II

3.1.7.3 Fløjte + engelsk horn.

111 4 44 4 Ravel: Ma mère l'Oye, nr.1

3.1.7.4 Fløjte + klarinet.

77 1 26 1 Schubm: Symfoni nr 6, I (unison)

111 2 44 2 Dvorák: Slaviska danser op. 46, nr. 2 (unison)

3.1.7.5 Fløjte + Fagot.

59 1 20 1 Haydn: Londontrio nr 2, I

61 4 21 4 Haydn: London trios nr 1, II

97 2 37 2 Tjajkovskij: Symfoni nr 3, III (unison)

109 4 43 4 Tjajkovskij: Symfoni nr. 3, II

3.1.7.6 Klarinet + Fagot.

87 4 31 3 Mozart: Pianokonzert nr 24, III

93 1 35 1 Mozart: Serenade (KV 375), Menuet I

3.2 Messingblæsere

3.2.1 Horn

19 2 1 2 Mozart: Kvintett (KV 407), Andante

25 54 3 Händel: Water Music, Menuet

29 2 6 2 Mozart: Zwölf Duos (KV 487), nr 1 (NB! Noteret F-Horn) 31 2

7 Mozart: Zwölf Duos, nr 10 (KV 487) (NB! Not. Bb-Horn)

41 4 11 3 Mozart: Hornkonzert, Rondo (KV 495)

47 4 14 4 Mozart: Hornkvintett, I (KV 407)

53 1 18 1 Mozart: Hornkonzert, Romance (KV447)

69 2 24 2 Mozart: Hornkonzert, Romance (KV 495)

69 3 24 3 Mozart: Hornkonzert, I (KV 412)

77 4 26 3 Mozart: Hornkonzert, Romance (KV 495)

95 1 36 1 Dvorák: Cellokonzert, I

3.2.2 Trompet

49 2 15 2 Haydn: Trumpetkoncert, II

3.3 *Strygere – solo*

(Solistisk besatte stemmer)

3.3.1 Violin

19 3 1 3 Roman: Ducto for två violiner
27 5 5 3 Beethoven: Romance for violin (Op. 40)
115 3 46 3 Tjajkovskij: Violinkoncert, II

3.3.2 Strygekvartet

50 2 16 2 Beethoven: nr 5, I
88 1 32 Beethoven: Strygekvartet nr 13, I
97 4 37 4 Grieg: Strygekvartet i g moll, Romanze
99 3 38 3 Haydn: Strygekvartet Op 76 nr 1, II

3.3.3 Violin + viola

103 1 39 1 Haydn: Sonate i D-dur, Andante

3.3.4 2 violiner + viola

57 1 19 1 Dvorák: Terzetto, 11 Op. 74
75 3 25 3 Mozart: Klarinetkvintett, I

3.4 *Strygere – orkester*

(Korisk besatte stemmer)

3.4.1 Blandede strygere

39 4 10 1 Schubert: Symfoni nr. 2, 11
39 5 10 2 Sibelius: Kareliasviten, Ballade
43 2 12 2 Haydn: Symfoni nr. 55, II
43 3 12 3 Beethoven: Symfoni nr. 1, II
45 4 13 2 Händel: Menuet, Watermusic
47 1 14 1 Schubert: Symfoni nr. 3, 11
51 4 17 3 Mozart: Eine Kleine Nachtmusik, Romance
53 2 18 2 J. S. Bach: Air
53 3 18 3 Mozart: Pianokonzert nr 11, Menuet
79 4 27 3 Mozart: Pianokonzert nr. 14, I
87 3 31 2 Schubert: Symfoni nr. 5, II
89 4 33 4 Beethoven: Pianokonzert 5, II
91 4 34 4 Mozart: Pianokonzert n. 14, II
93 2 35 2 Grieg: Norske danser, III
95 2 36 2 Schubert: Symfoni nr. 6, II
97 1 37 1 Grieg: I folkton, Op 63 nr. 1
99 1 38 1 Schubert: Symfoni nr. 4, II
107 1 42 1 J. Haydn: Symfoni nr. 92, 11
107 3 42 3 Rimskij-Korsakov: Scheherazade, III
111 5 44 5 Tjajkovskij: Suite nr. 3, I
153 1 50 1 Dvorák: Serenade for stråkar, IV

3.4.2 Viola + cello + kontrabas

57 4 19 4 Beethoven: Symfoni nr. 7, II

3.4.3 Violin

27 2 5 1 Tjajkovskij: Symfoni nr. 2, II
29 1 6 1 Haydn: Symfoni nr. 91, 11
35 2 9 2 Tjajkovskij: Suite nr. 2, Vals

3.4.4 Sordin

61 2 21 2 Haydn: Symfoni nr. 44, 111

3.5 Originale instrumenter

3.5.1 Fløjte + violin + cello

107 4 42 4 J. Haydn: Trio nr. 5 op. 100, Andante

4. Jazzens blæserinstrumenter³³

- Trompet, s.158
- Trombone, s.159
- Saxofoner, s. 160-161

5. Instrumentationseksempler

5.1 Moussorgsky's Udstillingsbilleder

En god indfaldsvinkel til instrumentation er at studere musik, der foreligger i både klaver- og orkesterudgave, fx Moussorgsky's *Udstillingsbilleder - Tableau d'une Exposition* - (komponeret for klaver), instrumenteret af Ravel.³⁴ Se følgende eksempler A – D.³⁵ Her ses *Promenade* – temaet instrumenteret på forskellige måder: (A) – s.158 - for messingblæsere, (B) - s.158 - for træblæsere, (C) - s.163 - for messing + tutti samt (D) – s.164 - for to forskellige træblæseropstillinger.

5.2 Temaet fra Carl Nielsens Blæserkvintet, III. Sats

Temaet fra Carl Nielsens Blæserkvintet, III. Sats er en udsættelse af Nielsens egen koral *Est du modfalden*³⁶ - s. 165.

---

³³ Efter **Gulz, Torbjörn**: *Jazzarrangering*.

³⁴ Denne komposition findes i en række instrumentationer, bl.a. af Rimsky-Korsakov – Ravels udgave er den mest benyttede. Derudover indeholder musikkulturen – specielt fra 1800-tallet – en lang række orkestertransskriptioner, dvs. orkestreringer af musik, der ikke originalt er orkestermusik. I øvrigt forefinder det meste af Ravels musik i såvel orkester- som klaverversioner, og kan dermed studeres mhp. instrumentation.

³⁵ Efter Moussorgsky-Ravel: *Tableau d'une Exposition*, Boosey & Hawkes 8729.

³⁶ Efter Den Danske Koralbog.

Trumpet

De tre første sordinerna *straight*, *cup* och *harmon*, trycks in i klockstycket och är de som förändrar ljudet mest.

Här följer ett exempel på trumpetmelodi som utnyttjar en stor del av trumpetregistret. Observera att notexempleret är i transponerad form! Exemplet spelas även med följande sordiner: *cup*, *straight*, *bucket* och *harmon*.

3. Trumpetmelodi som utnyttjar hela registret

I ballader använder man gärna harmonsordinen, där den övertonsrika klangen ger en speciell lyster. En harmonsordin är mycket dämpande och det har lett fram till en anpassad mikrofonknik där trumpetaren spelar väldigt nära mikrofonen, vilket speciellt på de låga tonerna ger ett karaktäristiskt och basigt ljud.

4. Harmonsordin i ett lugnt tempo

En annan sordin som är vacker i lugna låtar är cupsordinen, som har ett lite ihålligt ljud.

5. Cupsordin

Plunger är en speciell sordin som från början tillverkades av handfatsrengörare. Sordinklangen associeras lätt till swingepoken och ger ett väldigt levande intryck. Lyssna även på »growl-effekten« i slutet på exemplet.

6. Plungersordin

Straight (spets) Vanligaste sordinen i klassisk musik (hård klang).

Cup	Ihålligt sound (används för att smälta in i andra klanger).	
Harmon	Miles Davis-sound (vasst och sprött, kräver oftast mikrofon), skrivs med eller utan stäm (ett rör som kan placeras olika långt in i harmonsordinen för att variera klangfärgen ytterligare).	
Bucket	Mjukt och dämpat ljud (som att spela in i ett tygstycke). Flygelhornkaraktär.	
Plunger	»Handfatsrengörare« Används till effekter som »growl«. Noteras med + för stängt och o för öppet.	

In the stand Spela ner i notstället vilket har en dämpande effekt.

Hand En billig »plunger« där trumpetaren täcker för klockan med endast handen.

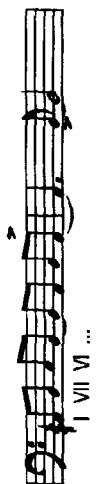
Kvartsventilen löser också problemet med »glappet« mellan stora E och kontra Bb. (Jämför med övertonsspektrat och pedaltonerna.)

12. Kvartsventilen ökar trombonens register nedåt

Som vi såg tidigare är det viktigt att undvika snabba byten mellan toner i det lägre registret där trombonen är ett tekniskt begränsat instrument.

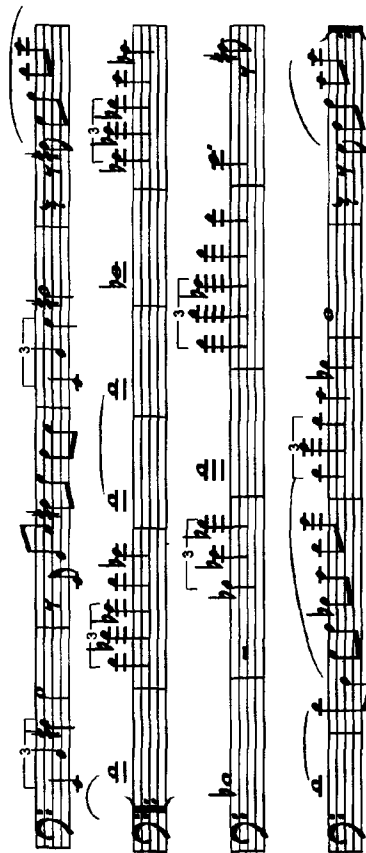
Här nedan ser vi ett exempel där trombonisten rör sig i ett lågt register mellan VII:e och I:a positionen, vilket är tekniskt svårt att genomföra vid ett snabbt tempo.

13. Svårspelad, för att inte säga omöjlig, fras i ett snabbt tempo

Över c¹ kan däremot alla toner spelas i de tre första positionerna vilket gör det till ett lämpligt register för snabba fraser.

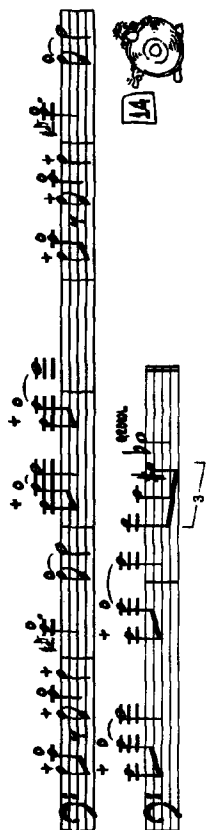
Här nedan presenteras en trombonmelodi som utnyttjar hela tenortrombonens register.

14. Trombonmelodi i olika register

Trombonisten kan använda samma sordiner som trumpetaren men de sordiner som främst används är: *cup*, *bucket* och *plunger*. Precis som för trumpetaren begränsas registret något av sordiner.

Här nedan se vi ett exempel med plungersordinen, en sordin som kom mycket till användning i bl. a. Duke Ellingtons orkestrar.

15. Plungersordin

BASTROMBON

Bastrombonen har samma längd som en vanlig trombon med kvartsventil (F-klaff), men är dessutom lite vidare och har ett större klocksstycke. En del bastromboner är också försedda med ytterligare en ventil som utökar registret med en tritonus nedåt (E-klaff). Bastrombonen kräver mer luft än sin mindre kollega vilket är viktigt att tänka på! Även om grundregistret överensstämmer med tenortrombonen är bastrombonen anpassad för ett spel i det lägre registret, och det gör det säkrare att notera t. ex. pedaltoner. På motsvarande sätt gör man bäst i att vara försiktig med trombonens övre register och istället överlåta de högre tonerna till resten av trombonektionen.

16. Bastrombonens register

Jay Jay Johnson, Bob Brookmeyer, Curtis Fuller, Frank Rosolino, Carl LYSSENA PÅ Fontana, Åke Persson och Eye Tbelin.

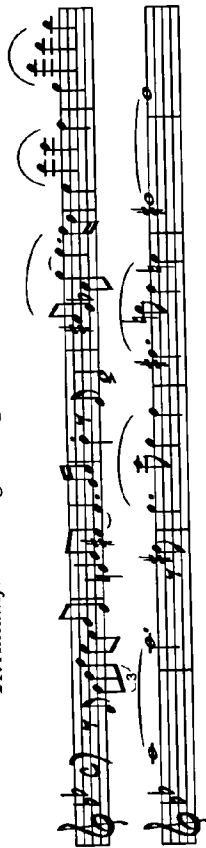
Altsaxofonen transponeras en stor sext uppåt

Altsaxofon (Eb)

Altsaxofonen har spelat skilda roller genom jazzhistorien beroende på om instrumentet trakterats av stornonade saxofonister som Benny Carter och Jonny Hodges, eller av ekvilibrister som Charlie Parker och Canonball Adderly, eller slutligen av saxofonister som Dave Sandborn och Kenny Garret med ett mer genomträngande sound-ideal.

21. Altsaxofonens klingande register

22. Melodi som utnyttjar hela altsaxofonens normala register

LYSSNA PÅ

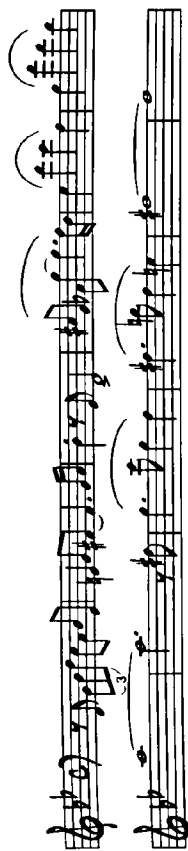
Benny Carter, Jonny Hodges, Charlie Parker, Canonball Adderly, Ornette Coleman, Eric Dolphy, Kenny Garret och Dave Sandborn.

Tenorsaxofon (Bb)

Tenorsaxofonen är jazzhistoriens kanske viktigaste instrument och det är säkert en av anledningarna till att detta instrument är så pass »soundberoende«, dvs. att instrumentet kan låta enormt olika beroende på vem som spelar det. Allt ifrån starkt och genomträngande till soft och smekande. Lyssna på och jämför följande tenorsaxofonister: Stan Getz, John Coltrane, Dexter Gordon och Michael Brecker.

23. Tenorsaxofonens klingande register

24. Tenorsaxofonmelodi som utnyttjar hela normalregistret

18

Coleman Hawkins, Lester Young, Dexter Gordon, John Coltrane, Wayne LYSSNA PÅ Shorter, Joe Henderson, Archie Shepp, Stan Getz, Michael Brecker, Jan Garbarek, Joe Lovano och Branford Marsalis.

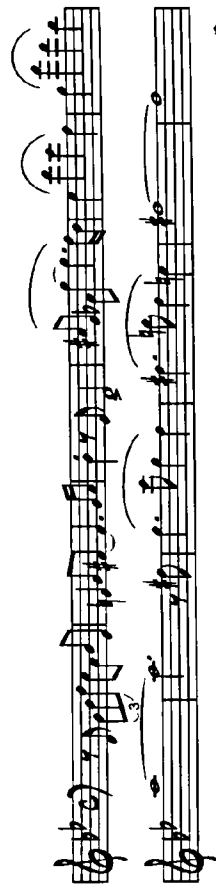
Barytonsaxofon (Eb)

Barytonsaxen har basfunktionen i en saxofonsektion. Ofta konstrueras barytonsaxar med en extra klaff, den s. k. A-klaffen, som ger instrumentet en möjlighet att nå ned till klingande C. Många barytonsaxofonister i jazzhistorien har dock valt att i första hand använda sig av instrumentets övre lite vekare register, och där åter skapa en smäktande cellolik ton. Jämför t. ex. Pepper Adams kraftiga ton med Lars Gullins mer beslöjade.

25. Barytonsaxofonens klingande register

Nu lyssnar vi på en barytonsaxofonmelodi som använder större delen av barytonsaxens register:

26. Barytonsaxofonmelodi

19

Sax'er - lytteeksempler

- efter Gulz. Jazzarrangering

Notation - ens for alle sax'er

Chords: Gm, Gm(b13), Gm6, Gm, G7(#11)

Instrument parts: Soprano Saxophone, Alto Saxophone, Tenor Saxophone, Baritone Saxophone

5

Chords: Cm7, F9, Em7, A13, Bbm6, Am6, Gm4

Instrument parts: Sop. Sax., Alto Sax., Ten. Sax., Bari. Sax.

A

TABLEAUX D'UNE EXPOSITION

All Rights Reserved
Tous droits réservés

IMPORTANT NOTICE
The unauthorised copying
of the whole or any part of
this publication is illegal

PROMENADE

M. MOUSSORGSKY
Orchestration by
Maurice Ravel

Allegro giusto, nel modo russo; senza allegrezza, ma poco sostenuto

2 Flauti e Flauto Piccolo
3 Oboi
2 Clarinetti (Bb)
Clarinetto basso (Bb)
2 Fagotti
Contrafagotto
I. II
4 Corni in (F)
III. IV
3 Trombe in (C)
I. II
3 Tromboni
III e Tuba
Violino I
Violino II
Viola
Violoncello
Contrabbasso
Pianoforte

Allegro giusto, nel modo russo; senza allegrezza, ma poco sostenuto

Copyright 1929 by Edition Russe de Musique
Printed by arrangement Boosey & Hawkes Inc., New York.
Propriété en co-édition Editions A.R.J.M.A. et Editions Boosey & Hawkes.
Printed in England
B. & H. 8719

B

PROMENADE

Moderato commodo e con delicatezza

3 Flauti
1 Oboe
2 Clarinetti (Bb)
Clarinetto basso (Bb)
2 Fagotti
Contrafagotto
Como Fa (F)
Violino I
Violino II
Pianoforte

Moderato commodo e con delicatezza

1. Solo

33 *Ritardando*

Fl. I, II
Ob. I, II, III
Cl. I, II
Cl. b.
Fg. I, II
Cor.
Tr.
Arpa

33 *Ritardando*

V. I
V. II
Vi.
Vc.
Cb.
Pfte.

dimin. e ritard.

B. & H. 8729

PROMENADE

Moderato non tanto, pesante

2 Flauti
3 Oboi
2 Clarineti (A)
Clarinetto basso (A)
2 Fagotti
Contrafagotto

2 Corni in Fa (F)
Tromba in Do (C)
Trombone e Tuba

Moderato non tanto, pesante

Violino I
Violino II
Viola
Violoncello
Contrabasso
Pianoforte

B. & H. 8729

Tema - fra blæserkvintet 3. sats

C. Nielsen

117

Carl Nielsen 1919

Est du mod-fal - den, kæ - re ven, som tror dog på Guds

Musical score for piano accompaniment of the first line of lyrics. The score is written for a grand piano with a treble and bass clef. The melody is in the treble clef, and the accompaniment is in the bass clef. The key signature is two sharps (D major), and the time signature is 3/4.

Søn, og be - der i hans frel-ser-navn din e - gen bar - ne - bøn:

Musical score for piano accompaniment of the second line of lyrics. The score is written for a grand piano with a treble and bass clef. The melody is in the treble clef, and the accompaniment is in the bass clef. The key signature is two sharps (D major), and the time signature is 3/4.

Copyright 1919-1947 by Wilhelm Hansen, Copenhagen

Musical score for woodwind instruments: Flute (Fl.), English Horn (Eng.h.), Horn, and Bassoon (Fag.). The score is written for four staves. The key signature is two sharps (D major), and the time signature is 3/4. The instruments are arranged in a standard woodwind section.

Musical score for woodwind instruments: English Horn (Eng.h.), Clarinet (Kl.), Horn, and Bassoon (Fag.). The score is written for four staves. The key signature is two sharps (D major), and the time signature is 3/4. The instruments are arranged in a standard woodwind section.

Musical score for woodwind instruments: Flute (Fl.), Clarinet (Kl.), English Horn (Eng.h.), Horn, and Bassoon (Fag.). The score is written for five staves. The key signature is two sharps (D major), and the time signature is 3/4. The instruments are arranged in a standard woodwind section.

5.3 Schumann, Melodie – fra Album für die Jugend³⁷

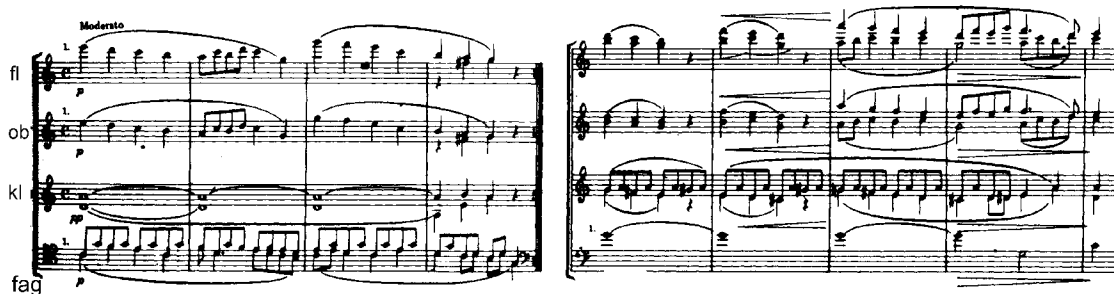
Fig. 73

Example VIII–14. Schumann, Melody, mm. 1–8

a. Piano Version

b. Orchestral Version

5.4 Alla Turca, W.A.Mozart, sonate i A dur KV331, III

Fig. 74. Alla Turca - transskription.³⁸

b. Orchestral Version

Fig. 74 viser en transskription fra klaver til ensemble med to oboer, to fagotter + strygere.

Fig. 75 viser forskellige muligheder og forslag for blæserkvintet.

³⁷ Adler, s.233.

³⁸ Adler, s.232.

- a) obo melodi, uden fløjte
- b) + c) fløjte melodi 8va, men registret bliver for højt
- d) transponeret kvart op af hensyn til fløjte register

Fig. 75. Alla Turca - muligheder for blæserkvintet.

Mozart: Alla Turca - Blæser kvintet - ex.

The image displays a handwritten musical score for the woodwind quintet of Mozart's 'Alla Turca'. The score is written on five staves: flute (fl), oboe (obo), clarinet (cl), cor (cornet), and bassoon (fagot). It shows five different options (a-e) for the woodwind parts. Option 'a' shows the flute playing the melody. Options 'b' and 'c' show the flute playing an octave higher, with a question mark indicating it might be too high. Option 'd' shows the melody transposed up a fourth. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings.

6. Melodi i enklang og oktaver

Der eksisterer utallige muligheder for unison/oktaveret udsættelse af en melodi for to eller flere forskellige instrumenter. De klanglige og instrumentatoriske muligheder synes nærmest udtømmelige her, mens det satsmæssige aspekt selvsagt er indlysende enkelt. I det følgende er der medtaget et par eksempler for blot at vise nogle få muligheder.

6.1 Melodi i unison

6.1.1 Diverse eksempler, klassisk

Her skal blot vises nogle få muligheder for anvendelse af unisone træblæsere med forskelligt klangligt resultat til følge.

Fig. 77 (s.169) viser obo og klarinet unison, en usædvanlig kombination, specielt i det anvendte register.

Fig. 78 (s.170) viser forskellige muligheder for en unison – evt. oktaveret - udsættelse af temaet:

- b) fløjte + obo
- c) fløjte + klarinet (A)
- d) obo + fagot (oktaver)
- e) obo + klarinet (A) + fagot (tre oktaver)

6.1.2 Diverse eksempler, rytmisk

Fig. 76. Oliver Nelson: *Butch & Butch*

The musical score for Oliver Nelson's "Butch & Butch" is presented in two staves. The first staff is for trumpet (tp) and saxophone (as). It begins with a rest for two measures, followed by a melodic line. Above the staff, the following chords are indicated: Gmaj7, G#dim7, Am7, Bbdim7, and Bm7. The melody includes a triplet of eighth notes. The second staff continues the melodic line with the following chords: Dm7, G7, Cmaj7, C#m7, F#7(b5), Cm7, F7(b5), Bm7, and E7(b5). This staff also features a triplet of eighth notes.

Fig. 77. Fra Schubert, Symfoni nr. 8, I.³⁹

The image displays a page of a musical score for the first movement of Franz Schubert's Symphony No. 8. The score is arranged in two systems of staves. The top system includes staves for woodwinds (flutes, oboes, clarinets, bassoons) and strings. The bottom system includes staves for woodwinds (saxophones, bassoons) and strings. The music is in 4/4 time and features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamic markings such as *pp*, *f*, *[p]*, *ppp*, *arco*, and *pizz.* are present throughout the score. A page number '20' is visible in the center of the page.

³⁹ Adler, s.219.

Fig. 78. Andre muligheder for instrumentation af tema fra Schubert's Symfoni nr.8,III.⁴⁰

Ex a)

Musical score for Ex a) showing two staves. The top staff is labeled 'Fl.' and the bottom staff is labeled 'Ob.'. Both staves contain a melodic line with a series of eighth notes and quarter notes, all under a single slur. The key signature has two sharps (F# and C#).

Ex b)

Musical score for Ex b) showing two staves. The top staff is labeled 'Fl.' and the bottom staff is labeled 'Cl. in A'. Both staves contain a melodic line with a series of eighth notes and quarter notes, all under a single slur. The key signature has two sharps (F# and C#).

Ex c)

Musical score for Ex c) showing two staves. The top staff is labeled 'Ob.' and the bottom staff is labeled 'Bn.'. Both staves contain a melodic line with a series of eighth notes and quarter notes, all under a single slur. The key signature has two sharps (F# and C#).

Ex d)

Musical score for Ex d) showing three staves. The top staff is labeled 'Fl.', the middle staff is labeled 'Cl. in A', and the bottom staff is labeled 'Bn.'. Each staff contains a melodic line with a series of eighth notes and quarter notes, all under a single slur. The key signature has two sharps (F# and C#).

⁴⁰ Adler, s.221.

6.2 Melodi i oktaver

Som for unison melodi eksisterer der ligeledes utallige muligheder for unison udsættelse af en melodi for to eller flere forskellige instrumenter og der gælder også her, at problemstillingerne snarere er klanglige og instrumentatoriske end satsmæssige - det satsmæssige aspekt er igen således selvsagt indlysende enkelt, hvorimod de klanglige muligheder synes nærmest udtømmelige. I det følgende er der medtaget et par eksempler for blot at vise nogle få muligheder. Desuden henvises til de eksempler på i kompendiet *Satslære og arrangement - Efterår 2005*, kapitlet Tøstemmig melodisats, s.64ff, hvor der også forekommer oktaveret melodi.

6.2.1 Diverse eksempler, klassisk

Se Fig. 78 c) + d).

6.2.2 Diverse eksempler, rytmisk

6.2.2.1 Mancini eksempler

Fig. 79: saxer i oktaver (Mancini ex 10).

Moderate Blues
Alto
Tenor
2 Baritones

sub-tone
p

long fall

Fig. 80: Fløjter og obo'er i oktaver (Mancini ex 26)

2 Flutes
2 Oboes
mp

mp

long fall

Fig. 81: 4tp, parvis i oktaver, (Mancini ex 63)

Tpt.

Long Fall
ff

Fig. 82: 4tb w/cup, parvis i oktaver (Mancini ex 68)

Easy
1, 2
3, 4

A7b5 Ab / / / Ebm7 / Ab9 / Db / / / Dbm7 / Cb9 / C

Fig. 83: Picc + obo + fagot i oktaver (2 + 1 oktav) (Mancini ex 51)

Moderate Cha Cha
2 Piccolos
2 Oboes *mf*
Bassoon

The musical score for 'Moderate Cha Cha' features three parts: 2 Piccolos, 2 Oboes (marked *mf*), and a Bassoon. The Piccolo part is written in the treble clef, while the Oboe and Bassoon parts are in the bass clef. The music is in 4/4 time and consists of four measures. The Piccolo part plays a rhythmic pattern of eighth notes, while the Oboe and Bassoon parts play a similar pattern in the lower register.

6.3 Anvendelse af unisone/oktaverede passager

Unisone/oktaverede passager anvendes overalt, hvor en given melodisk linje skal udbygges klangligt. Unisone/oktaverede anvendes undertiden også i forbindelse med flerstemmige melodisatstyper – af praktiske årsager, eller for at skabe afveksling. Der henvises til de eksempler på i kompendiet *Satslære og arrangement - Efterår 2005*, kapitlet Tostemmig melodisats, s.64ff, hvor der også forekommer oktaveret melodi.